

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוּעַ בַּלֵּק תַּשְׁפִּי"ו

מבוקשים! מנהיגים נדיבי לב, בעלי עין טובה, רוח נמוכה ונפש שפלה!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע".

כך מלמדת אותנו המשנה במסכת אבות (ה יט).

הברייתא באבות דרבי נתן מסבירה: "נפש רחבה מנין שנאמר "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב" וכו' (במדבר כ"ד יג)" (נוסחא ב פרק מה) לפי זה נפש רחבה פירושה - חמדנות.

בפרשה הקודמת (חקת) קראנו את שירת הבאר, בארה של מרים (עיינו בתרגום יונתן), שהנהיגה את עם ישראל במדבר יחד עם אחיה משה ואהרן. שם מצינו: "אָז יִשְׁרִי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלַי בְּאֵר עֲנּוּ לָהּ: בְּאֵר חֲפְרֹתָ שָׁרִים כְּרוּתָהּ נְדִיבֵי הַעָם בְּמִשְׁעָנְתָם וּמִמְקָרָהּ מִתְּנָה" (במדבר כ"א יז-יח). אם כך, מי הם הנדיבים.

דוד המלך מבקש: "הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן וְשִׁעָף וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי" (תהילים נ"א יד). פסוק זה מופיע בפרק התשובה של דוד המלך שנכתב לאחר שדוד קיבל את התוכחה של נתן הנביא, בעניין בת שבע ואוריה.

מהי רוח נדיבה?

פירש רש"י (ור"י מטראני בעקבותיו) "לשון נדיבות קצינות". לפי זה נדיב=קצין=מנהיג.

דוד המלך ביקש, בזכות תשובתו הכנה, שלא יפסיד את מעמדו כמנהיג, בעקבות האירועים הקשים שהיה מעורב בהם.

פרשנות זו מסבירה גם את הפסוק בשירת הבאר ואת התקבולת (המשולשת) חֲפְרֹתָ שָׁרִים כְּרוּתָהּ נְדִיבֵי הַעָם בְּמִשְׁעָנְתָם, שר=נדיב=מחוקק.

בזכות רש"י נבין גם את הפסוקים הבאים:

"מְקִימִים מַעֲפָר דָּל מְאֻשְׁפָת יָרִים אֶבְיֹון לְהוֹשִׁיב עִם נְדִיבִים" (שמו"א ב' ח)

"לֹא יִדְעֵתִי נַפְשִׁי שְׁמִתָּנִי מִרְכָּבוֹת עַמִּי נְדִיב" (שיר השירים ו' יב)

"מֵה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת נְדִיב" (שם פרק ז' ב)

"נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עִם אֱלֹהֵי אֲבָרָהֶם" (תהילים מ"ז ז).

אי אפשר להתעלם מכך שנדיבות בפשטות משמעותה נתינה, כמו בביטוי נדיב לב: "וַיֵּבֵאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנְּשִׁים פֶּלֶא נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חֹךְ וְנִגְוָם וְטַבְעֵת וְכוּמָז פֶּלֶא פְּלִי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הִנִּיף תְּנוּפֵת זָהָב לִיקָנוֹ" (שמות ל"ה כב).

לכן, הרד"ק מפרש את הפסוק בתהילים: "רוח נדיבה תסמכני, היא רוח הקודש שִׁמְנֵיךָ דברי שיר ושבח לאל יתברך, והיא בעלת רצון טוב". (עיינו גם בלשון הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ו ה"ד). לפירוש, דוד ביקש שרוח הקודש לא תעזוב אותו והוא יוכל להמשיך ולשורר באמצעותה.

דמותו של המנהיג האידיאלי המשתקפת מתוך הבנה זו, היא אדם, שאומנם נמצא בעמדת כח-הנהגה-שררה, אבל גם כשהוא עומד בניסיון גדול, הוא נשאר נדיב במהותו. הכח והעוצמה, דווקא הם שמאפשרים לדעת לוותר, לדעת לשתף ולדעת לחלוק עם אחרים.

אם כך, לבניו של אברהם אבינו, השואפים להיות מתלמידיו: "רחמנים ביישנים וגומלי חסדים", מגיעים מנהיגים נדיבי לב. בעלי יכולת הנהגה כמו משה, אהרן ומרים, המוכנים לתרום מאונם ומהונם למען הכלל, לוותר ולחלוק. בעלי עין טובה, רוח נמוכה ונפש שפלה.

הבה נתפלל כי נזכה למנהיגים שכאלה.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לְעֵי לֹוִי זְשִׁמַּת

הרב משה מרדכי ארנר
א' בניסן תשפ"ה

לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל ושלומית אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג / ט' בחשוון תשפ"ו	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	הרב ראוונ ונחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א
הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט' בכסלו / ט"ז אלול	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תשפ"ג)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן כ"א באדר א' תשע"ד	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן כ"א באדר א' תשע"ד
ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	דוד צבי טרשנסקי בן יצחק ונעמי ז"ל נלב"ע כ"ח באייר	דוד צבי טרשנסקי בן יצחק ונעמי ז"ל נלב"ע כ"ח באייר
גבי ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גבי מירה קושיצקי כ"ב בסיוון תשפ"ג	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080

WWW.ERETZHEMDAH.ORG / Tel: 02-5371485 / info@eretzhemdah.org

חֵמְדַת הַכְּשָׁרוֹת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

האם גוש מאכל שומר על חומו

רבי יונה ברבי ישראל אשכנזי היה אחד הראשונים החשובים, מתלמידי בעל מחבר שו"ת תרומת הדשן, ולימים הפך למחותנו. הוא היה פוסק חשוב באשכנז במאה לפני כש מאות שנים. אך הוא מפורסם יותר כמחבר הספר "איסור והיתר הארוך". ספר זה מסכם את פסקי ההלכה הנהוגים באשכנז, ובזכות כך שהרמ"א עקב אחרי פסקיו, הפך לאחד מספרי ההלכה למנהג האשכנזים המשפיעים ביותר מתקופת הראשונים.

בשער לו אות ז הוא דן בשאלה מהו דינו של בשר שהוסר מהאש ונחתך בסכין חלבית. לכאורה אם הסכין חלבית, גם אם היא בת יומה, על פניו דין הבשר שהוסר מהאש והונח על כלי אחר הוא ככלי שני. אך הוא פוסק אחרת, ומבאר: דינו של בשר זה הוא ככלי ראשון. מדוע?

בפעמים הקודמות התייחסנו לשיטת בעלי התוספות, האומרים שמה שהופך את הכלי הראשון לכלי שני הוא הדפנות: אמנם יתכן שברגע נתון מאכל המונח בכלי שני יהיה חס יותר ממאכל הנמצא בכלי ראשון. אך דפנות הכלי הראשון היו על מקור החום, והדפנות ישמרו על חומו. ההיפך קורה בכלי שני: הדפנות קרות, ומקררות את המאכל.

נגענו בפעם הקודמת בשאלה מהו המוקד – החום שנשמר בכלי הראשון, או הקור שמשפיעות דפנות הכלי השני על המאכל. למדנו שם שיש נפקא מינה בין שני אלה: עירו. בזמן העירו, דפנות כלי אינן שומרות על חום המאכל. אך המאכל טרם הושפע מהדפנות הקרות של הכלי השני.

לכאורה בדבר גוש המצב דומה: מצד אחד, אין לגוש דפנות שישמרו על החום שלו. מצד שני, הוא גם אינו נוגע בדפנות הכלי השני, כך שהעברתו לכלי אחר אינה גורמת לו להתקרר מהר יותר.

לכאורה אפשר ללכת מכאן לשלושה כיוונים אפשריים:

ראשוני ספרד יראו בכך ראייה שבהקשר של איסור והיתר לא נכון להתייחס ל"כלי", אלא יש להתייחס לחום. עצם ההתלבטות מראה שאין אפשרות להשוות בצורה מלאה בין מאכלים שונים הנמצאים בכלים שונים, או שאין להם צורך בכלים, וכן על זה הדרך. לשיטתם יש לבדוק מה החום של החתיכה, והבליעה תהיה בהתאם לכך.

כפי שלמדנו בפעם הקודמת, מעיקר הדין פסקנו כשיטת ראשוני ספרד, ומכאן נוצרה מחלוקת:

נשוב לדברי האיסור והיתר הארוך: הוא כותב שדינו של הבשר שהורידו מהאש כדין כלי ראשון, מפני שאין דפנות שמקררות אותו. המהרש"ל (בספרו ים של שלמה על חולין, פרק ז סימן מד) פוסק כדבריו.

מדוע? מפני שהעברת החתיכה ממקור החום למקום אחר אינה מגורמת לקירור של רוב מוחלט של החתיכה. אם כך, העברתה לכלי אחר אינה מצדיקה התייחסות כאילו היא ירדה במידת חומה. אם כך, מעמדה כ"חמה בחום כלי ראשון" ראוי להישמר.

בדרכי משה סימן קה ס"ק ה' הרמ"א חולק על המהרש"ל, ואומר שיש הבחנה קטגורית בין כלי ראשון וכלי שני: מעת שהמאכל הוסר ממקור החום, דינו ככלי שני, ואינו מבשל. הרמ"א פוסק כך למעשה (יורה דעה סימן צד סעיף ז) – שאם חתך בשר שנמצא על מקור החום (הכבוי) בסכין חלבית, חוששים לבליעה בכל החתיכה, אך אם חתך אחרי הסרתה מהאש די לקלף מהבשר את השכבה של הבשר שבאה במגע עם הסכין.

מדוע הרמ"א מתייחס לבשר ככלי שני, הרי לכאורה הבשר לא התקרר משמעותית אחרי שסר מהאש?

לכאורה הרמ"א מבין את הלמדנות בדיוק הפוך: כאשר מדובר בחתיכה, בגוש, אין כלי השומר על החום של החתיכה. אם כך, אם החתיכה על המנגל, ועכשיו כיבינו את המנגל. לכאורה החתיכה תתקרר מהר יותר מתבשיל בתוך סיר, מכיוון שאין כלי השומר על חומו. לכאורה המשמעות היא שגם אין הצדקה מספקת להתייחס למצב הנוכחי ככלי ראשון. סביר שנחמיר ונתייחס לחתיכה הנמצאת על מקור החום (הכבוי) ככלי ראשון, אבל זה עצמו חידוש. קל וחומר שאם החתיכה יושבת על מגש אפיה בתנור, ואחרי האפיה אנו מוציאים את המגש מהתנור, אין דפנות השומרות על החום של החתיכה. היה מקום להתייחס לכך ככלי שני. אנו מחמירים בכדי שלא יטעו בכך, אך כמובן שמעת שהחתיכה עזבה את הכלי הראשון אין סיבה להמשיך להחמיר.

יש מקום לומר שהאיסור והיתר והמהרש"ל אומרים שכאשר מדובר בדבר מוצק, גוש, אין צורך בדפנות חיצוניות: המאכל עצמו שומר על חומו. קשה לקור לחדור את השכבה החיצונית של המאכל ולקרר אותו. נראה שהשי"ך (סימן קה ס"ק ח) הולך בדרך זו, שכן הוא פוסק את דבריהם, אך מחלק בין 'גושים' של אורז ודוחן, ובין חתיכת בשר: לחתיכת בשר אין משה המאפשרת את שמירת החום בעזרת השכבה החיצונית, אך לאורז אין משה שתאפשר את שמירת החום של כל 'גושי' ו'גושי'.

אם זאת הטענה, ראוי לבחון אותה מציאותית. אמנם הכלי השני הוא קר, וזה משפיע על המשקה. אך מצד צפיפות המסה של המאכל, נוזלים נמצאים בצפיפות גבוהה בהרבה מצפיפות של מוצק. למים לוקח הרבה יותר זמן להתקרר מכיוון שחלקיקי המים שלידם ממש צמודים אליהם. אם הנושא הוא שמירת החום, לכאורה בנוזלים אפקט שמירת החום גבוהה משמעותית. יתכן והטענה היא שהקור שהדפנות גורמות משמעותית יותר מצפיפות החומר של הנוזל.

על דברי הרמ"א יש מקום להעיר: הרמ"א מוכיח את דבריו מדברי הרשב"א והר"ן, שרואים בדבריהם שאינם מבחינים בין העברת מאכלים לחים ומאכלים יבשים לכלים אחרים. אך דרוי לעיין היטב בראיותיו, שהרי הרשב"א כתב מפורשות שהבחנתו בין כלי ראשון ושני, לעניין איסור והיתר, היא הבחנה מציאותית, המתמקדת בשאלה אם המאכל חם או לא, ולא בשאלה באיזה "כלי" הלכתי המאכל נמצא. כלומר, יתכן ואין שיטה בראשונים האומרת את מה שאומר הרמ"א: שהבחנה בין כלי ראשון ושני מבוססת על חום הדפנות (כפי שראינו בפעם הקודמת שפסקו הפוסקים), ומאידך בדבר גוש מקלים להתייחס למעבר כמעבר לכלי שני.

(הב"ח סימן קה ס"ק ה) פוסק מצב ביניים: הוא אוסר את הסכין, אך אינו אוסר את הבשר. כלומר, מבחינה עקרונית נשמע שגם הוא מסכים עם הרמ"א שדין בשר שהוסר מהאש הוא כדין כלי שני).

הט"ז (סימן צד ס"ק יד) מציע פשרה מסוימת: אם חתך בסכין, החיתוך עצמו מייצר חום כלשהו, ולכן יש להחמיר שדינו ככלי ראשון. אך אם ערבב (חתיכות קטנות של בשר וכדו') ללא חיתוך ניתן להתייחס לחתיכות ככלי שני.

בעזרת ה' בפעם הבאה נסיים את הדיונים העיקריים בגדרי כלי ראשון ושני לעניין העברת טעם.

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

מינקת רבקה - ומה שהיא מייצגת

ולא יהיה כנעני עוד בבית ה'

בסיום ספר זכריה מובאת נבואה שבה כמה שלבים. בתחילתה מסופר שכל הגויים באים וכובשים את ירושלים, בהמשכה מסופר שד' נלחם בגויים, ובסיומה נאמר: "וְהָיָה כָּל סִיר פִּירוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה קָדָשׁ לְד' צָבָאוֹת וּבָאוּ כָּל הַגְּבָחִים וְלָקְחוּ מֵהֶם וּבְשָׁלוֹ בָּהֶם וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנֵי עוֹד בְּבֵית ד' צָבָאוֹת פִּיּוֹם הַהוּא:". בכתוב זה שחותם את הנבואה יש כמה קשיים. לפי ההלכה בשר קרבנות השלמים נאכל רק בתוך העיר ירושלים, ולא בארץ יהודה שמחוץ לה. ומדוע יהיה בעתיד כל סיר ביהודה קודש לה? ובכלל קשה, אם כל סיר ביהודה יהיה קדוש באילו סירים יבשלו את מאכלי החולין?!

כמו כן לא מובן פשר הסיום "וְלֹא יִהְיֶה כְּנַעֲנֵי עוֹד בְּבֵית ד' צָבָאוֹת". ה"כנעני" הוא אחד מהעמים הקדומים שהיו בארץ ישראל בזמן כיבוש הארץ, ומשמע מן הנבואה שהוא היה מצוי באופן תמידי בבית ה', ורק בסיום בגאולה העתידה הוא לא יהיה שם עוד. מדוע היה הכנעני מצוי בבית ה'?

ביאורי המפרשים

רש"י ועוד פירשו שה"כנעני" מופיע כאן בתור כינוי ל'סוחר', וכתב רד"ק: "כלומר, לא יצטרך בית ד' עוד לסוחר שימכור שם סירות (=סירי בישול) או נחשת לעשות מהם סירות כי רבים יהיו המתנדבים המקדישים". אך יש קושי בפירוש זה, שהרי לא מסתבר שהכנעני (הסוחר) היה צריך להיכנס לבית ד' כדי להציע שם סירים למכירה. ולכן הביא הרד"ק פירוש נוסף בשם אביו: "ואדוני אבי ז"ל פירש כי על הגבעונים אמר, שהיו חוטבים עצים ושואבי מים בבית המקדש, לא יהיו שם עוד כי מגדולי העכו"ם יהיו עובדי הכהנים". אך גם בפירוש זה יש קושי, אם 'הכנעני' הוא 'הגבעוני' מדוע לשלול לגמרי מן הגבעונים את זכותם לעבוד במקדש. והרי הגבעונים (עזרא ב, מג ובפרשנים) היו יכולים למצוא אזור בבבל שבו יגורו בכבוד, והם העדיפו לעלות לארץ ישראל עם שבי הגולה ולהיות במעמד נחות של משרתים במקדש. מדוע לפגוע בנאמנותם ובזכותם לעבוד במקדש. והרי אפשר שהעובדים במקדש יהיו גם מן הגויים החדשים וגם מן הגבעונים.

ונראה שהסבר סיום הנבואה תלוי בקשר שיש בין ה'בשר' לבין ה'כנעני' שבבית ה', וכדי להעמיק בקשר שבינם - צריך להעמיק בקשר שבין פרשיות הגעת ה'בשר' לבני ישראל במדבר ובין פרשיות המלחמות ב'כנעני' שבתחילת ספר שופטים, וכדלקמן. בחלק הראשון של המאמר נעמיק בפרשיות הגעת ה'בשר' לבני ישראל. ובחלק השני של המאמר נעמיק בפרשיות המלחמות ב'כנעני'.

חלק א: פרשיות הגעת הבשר לבני ישראל

פרשיות ה"בשר" בתורה ובתהילים

בספר שמות מסופר שכחודש לאחר שישראל יצאו ממצרים, הם התלוננו שהם זוכרים לטובה את הלחם והבשר שהיה להם במצרים. הקב"ה נענה להם והעניק להם שני דברים: את המן במקום הלחם, ואת השָׁלוֹ במקום הבשר, ומשמע שהדבר נעשה לאורך זמן וללא תקלה. מאידך, בספר במדבר מסופר שכעבור כשנה בעת שבני ישראל החלו במסעם לארץ ישראל הם אכלו את המן בלבד, והם התאוו לאכול בשר, וד' העניש אותם והמטיר להם שָׁלוֹ, והמתאוים אכלו מהשָׁלוֹ - ומתו. צריך להבין, מדוע ירידת השָׁלוֹ הזו הסתיימה כאן באופן שונה מירידת השָׁלוֹ הקודמת?

כמו כן קשה שבספר תהילים (עח) משמע שהשָׁלוֹ הרג את בני ישראל כבר בפעם הראשונה. המשורר אסף מקדים שמאז יציאת מצרים ניזונו בני ישראל ממשקים מזינים שיצאו מתוך הסלעים: "וַיּוֹצֵא נֹזְלִים מִסֶּלַע וַיִּזְרַד פְּנֵהוֹת מַיִם". אלא שכעבור כחודש בהגיעם למדבר סין הם דרשו אוכל רגיל: "וַיִּנְסוּ אֶל בְּלִבָּבם לְשָׂאֵל אֶכֶל לֶנְפֶשׁם... הַגַּם לָחֶם יוֹכַל תֵּת אִם יָכִין שָׂאֵר לְעַמּוֹ". המשורר מספר שד' התייחס בסובלנות ובהבנה לדרישת ה'לחם', אך התייחס בכעס לדרישת ה'בשר':

"לָכֵן שָׁמַע ד' וַיִּתְעַבֵּר וְאֵשׁ נִשְׁקָה בְּעַקְבֵּם... וַיִּמְטֵר עֲלֵיהֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּדְגַּן שְׂמִימִים נִתַּן לָמוֹ: לָחֶם אֲבִירִים... וַיִּמְטֵר עֲלֵיהֶם כְּעָפָר שָׂאֵר וּכְחוֹל יָמִים עוֹף כְּנָף... וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מֵאֵד וַתֵּאֱתַם יְבֵא לָהֶם: לֹא זָרוּ מֵתֵאֱתַם עוֹד אֶכְלָם בְּפִיהֶם: וְאִף אֱלֹהִים עָלָה בָּהֶם וַיִּהְרַג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבְחֹרֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּרִיעַ:"

ה'מין' מתואר לשבח בתור "דָּגָן שְׂמִימִים" ו"לָחֶם אֲבִירִים". אך ה"שָׂאֵר" ("בשר") שהגיע כ"עוֹף כְּנָף" המית אותם. לפי המשורר הדבר ארע כבר בפעם הראשונה, וכמו כן לפי המשורר בני ישראל בערו ב"אש" כשהם אכלו את הבשר: "לָכֵן שָׁמַע ד' וַיִּתְעַבֵּר וְאֵשׁ נִשְׁקָה בְּעַקְבֵּם". גם מן התלמוד עולה שכל מה שארע בירידת השָׁלוֹ בפעם השנייה ארע כבר בפעם הראשונה (מהרש"א חידושי אגדות יומא דף עה, ב). אלא שאם השָׁלוֹ הרג את בני ישראל כבר בפעם הראשונה מדוע הם לא חששו לאכול ממנו בפעם השנייה.

'המשקפיים הראשונות' של משה רבנו

המשורר אסף והתלמוד מרמזים לנו שמשה ראה בעיניו הרוחניות כבר בפעם הראשונה, שכשהם אוכלים מהשָׁלוֹ הם 'בוערים' ב'אש' של 'תאוות', ושהם נחשבים לאנשים 'מתים'. אולם לאחר שבני ישראל קיבלו תורה והקימו את המשכן, והם היו במסעם לארץ ישראל, ד' רצה להעלות אותם למדרגה של משה רבנו. לפי המשורר אסף הכתוב בספר במדבר "וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ד' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה", פירושו שהם בערו ב'אש' של תאוות, וכתוב זה מקדים ומתאר בקצרה את מה שמתואר מיידי בסמוך באריכות בירידת השָׁלוֹ.

העם ביקש ממשה שיתפלל עבורם לבשר, אך משה לא רצה להתפלל, ונהיה כביכול 'קטן אמנה' ביכולתו של ד' להביא להם בשר, ועשה כך כדי למנוע את הגעת הבשר. ד' לא הסכים עם משה ואמר לו לאסוף שבעים זקנים כדי לתת להם בשר. 'שבעים' הזקנים האלו, מייצגים את 'שבעים' העמים של תולדות נוח, והם מייצגים את החשיבה הגויית ואת התאוה הגויית. זקנים אלו התנבאו והתפללו להגעת הבשר, ותפילתם הנבואית התקבלה, והגיע שפע של שָׁלוֹ למחנה. אלא שאז הקב"ה האיר את עיניהם של ישראל, וכשהם החלו לאכול מן הבשר הם הבינו כיצד הם בוערים באש של תאוות ושהם נחשבים לאנשים מתים. יש כאלו שנגמלו מיד מהתאוה הזו, ויש כאלו שנגמלו מהתאוה הזו רק כעבור זמן ארוך יותר, וכפי שהבטיח ה': "לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּ וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֳמֵשׁ יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְכָם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא...". הם התחננו למשה שיתפלל לד' שינצלו מן התאוה הזו: "וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ד' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ". ובזכות ההשגה הגבוהה הזו נקרא המקום בשם "תִּבְעָרָה".

אח"כ נקרא המקום הזה גם בשם "קְבֻרוֹת הַתְּאֵוָה". משה הודיע שם לישראל שהעולם חייב את 'המתים' האלו. ללא האנשים המוכים בתאוות האוכל הטעים והעלאת רמת החיים - העולם לא מתפתח. ישראל הסכימו ליטול לעצמם את המקומות (=התפקידים) שמתאימים לאנשים 'החיים' - שהוגים בתורה ומתנזרים מתאוות העולם הזה. ואילו את המקומות (=התפקידים) שמתאימים לאנשים

'המתים' הם הותירו לגויים; כדי שהגויים "המתאווים" – יקברו שם' במשך שנות חייהם ויעסקו בפיתוח הגשמי של העולם. וזו משמעות השם "קברות התאווה".
אך בסופו של דבר משה הסכים שיהיו גם אנשים מישראל בתפקיד של 'המתאווים', וכדלקמן.

המשקפיים הנוספות של משה רבנו

משה מת במקום גבוה ב"הר נבו", אולם התורה מספרת שהוא נקבר במקום נמוך ב"גיא". משה כינה את כל עבר הירדן המזרחי בשם ה"גיא"; כדי להפנים בקרב ישראל שזהו מקום "נמוך" שנועד עבור הגויים שאמורים לרדוף אחרי העושר והחיבור לארצות. ואילו הצד המערבי כונה בשם "הקר הטוב הזה". אך בני גד ובני ראובן לא הושפעו מהאמצעים החינוכיים של משה. הם רצו להרבות עושרם ולהישאר בעבר הירדן המזרחי; ובסופו של דבר משה נעתר לדרישתם. כמו כן בסיום חייו משה פעל באופן שלכאורה - אינו עולה בקנה אחד עם כינויי הגנאי האלו.

בברכת משה לשבט גד נאמר: (דברים לג, כ-כא): "וּלְגַד אֶמַר בְּרוּךְ מַרְחֵב גֵּיד... וַיָּרָא רְאֵשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חָלְקַת מַחֲקֵק סַפּוֹן...". משה מברך את הקב"ה על שנטע בשבט גד את תאוות ההתרחבות והרצון להישאר בצד המזרחי. והוא אף מסביר ששבט גד ידע שמשה רבנו (המחוקק של ישראל) ייקבר אצלם - 'כִּי שָׁם חָלְקַת מַחֲקֵק סַפּוֹן'. משה נקבר במקום שהוא מת בו - בהר נבו שנמצא בנחלת ראובן.² כאשר משה אומר שה"חלקה" שלו "ספונה" ב"נחלה" של גד הוא מתכוון ל"נחלה" במשמעות סמלית. בני גד היו "יוזמי התאווה" לנחול בצד המזרחי.³ משה מגלה בברכתו שבני גד ידעו, שמצד אחד הוא גינה את תאוות ההתרחבות והעושר שלהם; אך מצד שני הוא מסכים שיש צורך והצדקה בדרכם. וכאות הצדקה לדרכם הוא מסכים ליטול את חלקת הקבר שלו בצד של בעלי התאווה - הצד המזרחי של הירדן.

בנבואת ישעיה (נג, ט) נאמר: "וַיִּתֶּן אֶת רְשָׁעִים קִבְרוֹ וְאֶת עֲשִׂיר בְּמַתְיוֹ..."; וחז"ל מבארים שהנבואה הזו מתייחסת למשה.⁴ משה לא ביקש שיעבירו את עצמותיו לצד המערבי, והסכים להיות במותו (ב'מתייו') - בצד של הרודפים אחרי 'העושר' ('וְאֶת עֲשִׂיר'). בסיום חייו גילה משה שצריך שיהיו גם בישראל "רודפי העושר", והם אינם "רשעים ממש" - שלא ראוי היה שייקבר אצלם. כיצד יש להתייחס לסתירה זו ב'תורתו' של משה רבנו. והרי בתחילת המסע לארץ ישראל הוא חונך את ישראל להתייחס בתיעוב לתאוות הבשר והעשירות, וחונך אותם לקרוא למקומות האלו "תבערה" ו'קברות התאווה'. ואילו בסוף חייו הוא ביקש ל'היקבר' ב'נחלת גד' (ב'תאוות ההתרחבות והעשירות'). נראה שבענין זה נחלקו נביאי וחכמי ישראל עוד בראשית ימי עם ישראל, וכדלקמן.

נבואת גוג ומגוג – ה"אש" ו"קברות התאווה"

כאמור לעיל, שבעים הזקנים שנבחרו על ידי משה התנבאו והתפללו להגעת הבשר. אולם היו שני זקנים בשם אלדד ומידד שהתנבאו בנפרד. בתורה לא מסופר מה הם התנבאו, אך תרגום יונתן מביא שאלדד התנבא שמשה ימות ושיהושע ינהיג את ישראל וינחיל להם את הארץ, ומידד התנבא שהשליח שיגיע למחנה יהיה לתקלה. ומוסיף תרגום יונתן ש'שניהם כאחד' היו מתנבאים את נבואת גוג ומגוג שבספר יחזקאל. בנבואה מסופר שבאחרית הימים כשבני ישראל יחזרו מהגלות, יגיע מלך מארץ מגוג ואיתו עמים רבים, והם יכבשו את ארץ ישראל, אלא שאז ד' יהרוג את כל הגויים האלו באש.

תרגום יונתן הוסיף שמדובר בנבואה 'בסגנון אחד'. ידוע שנבואה שכזו היא בעייתית, ונראה שתרגום יונתן מרמז לנו בכך שמדובר במלחמה סמלית. ההבנה שמדובר במלחמה סמלית ששייכת בכל דור מופיעה כבר ב'פרי צדיק'.⁵ תרגום יונתן מרמז, שגוג הוא מלך סמלי רוחני שתחתיו כפופים 'שבעים' העמים של הגויים שאינם עוסקים בתורה. עמי הגויים השונים מחזיקים צבא שמעניק בטחון לעם שלהם, ובני העם עוסקים בצבירת עושר. גם האומה הישראלית שחזרה לארצה מהגלות דומה להם, והיא מחזיקה צבא שמעניק בטחון לאזרחים ('וַיִּשְׁבוּ לְבִטָּח כְּלָם'), והאזרחים עוסקים בצבירת עושר ('עֲשֵׂה מְקַנָּה וְקַנְיָן'), והם אינם עוסקים רוב היום בתורה. גוג המלך הסמלי של כל הגויים טוען שהאומה הישראלית שחזרה לארצה דומה לשאר הגויים - והיא שייכת לו. וזו המשמעות הסמלית של כיבוש של ארץ ישראל בידי גוג והגויים שבאים איתו.

ואז ד' מתגלה והוא מבעיר ב'אש' את גוג ואת הגויים שבאו איתו. משמעות הדבר היא שד' יעורר בלב קבוצת אנשים מישראל את ההשקפה שהגויים בווערים ב'אש' של תאוות גשמיות. התאווה לעושר היא תאווה גשמית, וגם התאווה להשגת ביטחון באמצעות צבא וכלי נשק גשמיים היא תאווה גשמית, ומי שלכוד בתאוות האלו הוא בווער כביכול באש. יחזקאל מנבא שם: "וַיִּצְאֻ יוֹשִׁבֵי עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֲרוּ וְהָשִׁיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמִגֵּן וְצִנָּה בְּקִשְׁתֵּי וּבַחֲצִיצִים וּבְמִקְלֵ יָד וּבְרַמְחֵ וּבְעֲרֵוֹ בְּהֵם אֵשׁ שְׂבַע שָׁנִים". ואמנם, לפי כלי הנשק שמשתמשים בהם היום נראה לכאורה שנבואה זו לא תתקיים, שהרי בימינו כבר לא משתמשים בכלי נשק העשויים מעץ, ולא מסתבר שיחזרו להשתמש במ בעתיד. אמנם לפי מה שהתבאר כוונת הנבואה היא שאנשים שמוגדרים "לִשְׂבִי עָרֵי יִשְׂרָאֵל" יתייחסו אל מי שמשתמש בכלי נשק גשמיים בתור מי שבווערת בו אש תאווה של גויים. "לִשְׂבִי עָרֵי יִשְׂרָאֵל" יחשיבו את עצמם ל'ישראל (האמתיים)', ואילו את חבריהם שעוסקים בהשתדלות צבאיים גשמית וגם עמלים לפרנסתם, הם מחשיבים כמי שהגויים השתלטו עליהם וכבשו אותם.

בנבואת יחזקאל מסופר גם על 'קבורה': "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֲתָן לְגוֹג מִקוֹם שָׁם קָבַר בְּיִשְׂרָאֵל גֵּי הַעֲבָרִים קְדַמַּת הַיָּם... וְאֲנִשֵּׁי תַמִּיד יִבְדְּלוּ עֲבָרִים בְּאֶרֶץ מִקְבָּרִים אֶת הַעֲבָרִים אֶת הַנּוֹתְרִים עַל פְּנֵי הָאֶרֶץ לְטַהֲרָהּ מִקִּצָּה שְׂבָעָה חֳדָשִׁים יִחְקְרוּ: וְעָבְרוּ הַעֲבָרִים בְּאֶרֶץ וְרָאָה עַצֵּם אֲדָם וּבָנָה אֲצֻלוֹ צִיּוֹן עַד קִבְרוֹ אֹתוֹ הַמִּקְבָּרִים אֶל גֵּיא הַמּוֹן גּוֹג: ". משמעות הנבואה היא, שתאוות הגויים ל'עושר' ולישיבה לבטח' מפתחות אמנם את העולם. אך מי שצריך להיות 'קבור חיים' בתאוות האלו הם הגויים'. משה רבנו קרא לצד המזרחי של ארץ ישראל 'הגיא', ושם 'הקבר הסמלי' של גוג.

ב'מלחמה' זו יש אנשים מישראל שהפסיקו לרדוף אחרי העושר, והחלו לרדוף אחר הרוחניות ובאופן סמלי הם עוברים לצד הגבוה 'המערבי' שנקרא אצל משה בשם "הקר הטוב הזה". ומאידך יש אנשים שהחלו לרדוף אחרי העושר, והם עוברים כביכול ל'צד המזרחי' אל 'הגיא'. ותפקיד העוברים לצד המערבי הוא להגדיר את אלו שעברו ל'צד המזרחי' בתור 'מתים' (= 'עַצֵּם אֲדָם'), ולומר שהם 'קבורים חיים' בתפקיד של גוג (= 'עַד קִבְרוֹ אֹתוֹ הַמִּקְבָּרִים אֶל גֵּיא הַמּוֹן גּוֹג').

נבואת גוג ומגוג שלפיה הגויים 'בווערים באש' ולבסוף 'זוכים לקבורה בגיא' וכך גם אלו מבני ישראל שדומים להם ועוברים ליגיא, מגלה שהמסר שלימדה התורה בפרשיות 'תבערה' ו'קברות התאווה' יחזור ויילמד בגאולה העתידה על ידי קבוצה שתיקרא 'יושבי ערי ישראל'. יחזקאל מציין שזו נבואה קדמונית "אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָמַי קְדָמוֹנִים בְּיַד עֲבָדֵי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּבָאִים בְּיָמַי הָהֵם שָׁנִים לְהַבִּיא אֹתָךְ עֲלֵיהֶם", וחז"ל (סנהדרין יז, א) אומרים: "אֶל תִּיקְרֵי שְׁנֵי אֱלָא שְׁנֵי". אֵילֵינוּ הֵן שְׁנֵי נְבִיאִים שְׁנֵי נְבָאֵי בְּפִרְק אֶחָד נְבִיאָה אֶחָד: הֵן אֹמְרִ: אֶלְדָּד וּמִידָד".

אמנם כנגד נבואת אלדד ומידד, היו שבעים זקנים שהתנבאו עם משה, ויש לברר את מהות נבואתם, וענין זה יתבאר לקמן.

נבואת שבעים הזקנים

בתורה נאמר על שבעים הזקנים "וַיְהִי כַּנּוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסִפוּ". ויונתן תרגם: "וַיְהִי כַּד שָׁרַת עֲלֵיהֶן רוּחַ נְבוּאָה וַיִּתְנַבְּוּ וְלֹא יָסִקוּ", ובדומה תרגם גם אונקלוס. כלומר, מעלתם היתה גדולה, ורוח הנבואה לא פסקה מהם. שבעים זקנים אלו התנבאו והתפללו ל'ד' שיביא את השלום. ולפי הנבואה שקיבלו והתנבאו אז, בני ישראל צריך לעבור כעת במדבר תקופה קצרה של 'הכנה רוחנית מרוכזת' לפני הכניסה לארץ. בני ישראל צריכים לעורר כעת בקרבם גועל מ'תאוות הגויים', שהן התאווה לעושר והתאווה להשגת בטחון

באמצעים גשמיים, אך לא כדי לשלול אותן לגמרי אלא רק באופן זמני. לפני הכניסה לארץ הם חייבים להקדים ולהפנים בתוכם את ההכרה ש'ד' פועל ומנהיג את העולם כולו בנס. אמנם אחרי 'ההכנה הרוחנית המרוכזת', בעת שבני ישראל ייכנסו לארצם, הם צריכים לפעול דרך האמצעים של הגויים, דרך תאוות הגויים לעשירות ודרך השימוש באמצעים גשמיים כמו חרב גשמית כדי להשיג נצחונות וישיבה לבטח. ולכן 'שבעים הנביאים' התפללו להגעת השליו כדי להשיג כעת את 'ההכנה הרוחנית'. ואז לאחר השגת מדרגת 'תבערה' ומדרגת 'קברות התאוה' כאשר בני ישראל יכנסו בעתיד לארצם וישתמשו בתאוות הגויים, כמו התאוה להשתמש בחרב כדי לשבת לבטח, ותאוות אכילת הבשר והשגת העושר, הם ידעו ש'ד' הוא הנותן להם כוח להצליח דרך האמצעים הגשמיים האלו.

הסנהדרין שתהיה עם יהושע

בתרגום יונתן (שמות מ,יא) מובא שהכיוור ובסיסו שהיו במשכן הם כנגד יהושע בן נון ומשיח בן אפרים שיוצא ממנו, וז"ל בתרגום חופשי לעברית: "ותמשח את הכיוור ואת בסיסו ותקדש אותו בשביל יהושע משרתך הגדול ראש הסנהדרין של עמו, שעל ידו עתידה ארץ של ישראל להתחלק ומשיח בן אפרים שיוצא ממנו, שעל ידו עתידים בית ישראל לצח את גוג וסיעתו בסוף הימים": התרגום מכנה את יהושע בתואר 'ראש הסנהדרין של עמו', והוא מרמז שיתכן שיהיו בעתיד שתי קבוצות בעם ישראל שכל אחת מהן תחשוב, שהיא 'עם ישראל (האמת)'. וכל אחת תקים לה מעין 'מועצת חכמים' משלה ותחשיב אותה בתור 'הסנהדרין של בני ישראל (האמתיים)'. יהושע בן נון (בתמיכת הסנהדרין שאיתו) יכבוש וינחיל את ארץ ישראל, ובאופן דומה משיח בן אפרים יצא מיהושע (כלומר ימשיך את דרכו ובכך יהיה 'זרע רוחני' שלו), ועל ידו (ועל ידי החכמים שיתמכו בו) ינצחו בית ישראל את גוג וסיעתו בסוף הימים. מהות הנצחון היא שעם ישראל נמצא במעלה גבוהה יותר מיגוג וסיעתו משום שעם ישראל משלב בין עמל התורה לבין עמל הצבא, ומשלב בין עמל השגת הרכוש לבין עמל התורה (=משיח בן אפרים). ואילו גוג וסיעתו עוסקים בענייני הצבא והשגת הרכוש בלא לשלב בכך את עמל התורה

הסנהדרין שעם יהושע בן נון, הם מועצת 'שבעים הזקנים' וממשיכיהם בתקופת הכניסה לארץ, שלדעתם פרשיית 'קברות התאוה' היתה 'תקופת חנוך מרוכזת' זמנית. אך 'למעשה' הקב"ה רוצה שבני ישראל יכבשו את הארץ בחרב גשמית, מתוך הבנה ש'ד' הוא זה שנלחם עבורם ומצליח בידם.

ומאידך, נוצרה קבוצת חכמים שמנהיגיה היו אלדד ומידד וממשיכיהם, שלפי השקפתם, הקב"ה שולל את 'תאוות הבשר' ואת כיבוש הארץ 'בחרב גשמית', ולהשקפתם אפשר וצריך לכבוש את הארץ באמצעות עמל התורה בלבד. מחלקת זו מסבירה את הסתירות שבין ספר יהושע לבין ספר שופטים, וכדלקמן.

**חלק ב: המלחמות נגד הכנעני שבתחילת ספר שופטים
לפטר הסתירות שבין ספר יהושע לבין ספר שופטים**

בספר יהושע (י; יא; יד; טו) מסופר שכבוש אזור תברון ודרום יהודה בכניסת ישראל לארצם נעשה **בחיי יהושע**, ואילו בתחילת ספר שופטים מסופר שניעשו "אחרי מות יהושע". וז"ל (שופטים א,א-י): "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאַלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּד' לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי בְּתַחֲלָה לְהִלָּחֵם בּוֹ: וַיֹּאמֶר ד' יְהוָה יַעֲלֶה הַנֶּה נִתְּנִי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֶה אִתִּי בְּגֹרְלִי וְנִלְחַמְהָ בְּכַנְעָנִי וְהִלַּכְתִּי גַם אִתְּךָ בְּגֹרְלְךָ וַיִּלָּךְ אֹתוֹ שִׁמְעוֹן: ... וַיִּלְחַמוּ בְנֵי יְהוָה בִּירוּשָׁלַם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וַיַּכּוּהָ לְפִי חָרֶב וְאֶת הָעִיר שָׁלְחוּ בָאֵשׁ: ... וַיִּלָּךְ יְהוָה אֶל הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶבְרוֹן: ..."

תרגום יונתן מרמז לפתרון הסתירה. כאשר התנ"ך מזכיר את השם "יהודה" וכוונתו לשבט יהודה, יונתן מתרגם "דְּבִית יְהוָה"; כלומר, "האנשים) של בית יהודה". אולם בספר שופטים תרגום יונתן חורג מהרגלו, ובכמה מקומות הוא משאיר את השם "יהודה" ללא שינוי. כמו בכתוב: "וַיֹּאמֶר יְהוָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֶה אִתִּי: – מוֹפִיעַ בְּתַרְגוּם: "וַיֹּאמֶר יְהוָה לְשִׁמְעוֹן אָחוּי סֵק עִמִּי". התרגום וסוגיית התלמוד במסכת תמורה (דף טז,א) מרמזים שספר שופטים ליקט לתוכו קטעים מתוך ספר נבואה שכתב עתניאל שתיאר את המאורעות לפי האיסיפקלריא ('המשקפת') הרוחנית הנבואית שלו. עתניאל שנקרא גם בשם "יהודה" ובשם "יעבץ" הקים ישיבה שאליה התלקטו תלמידים שקבלו את השקפתו הרוחנית, ולפיה הם נחשבים ל'לויים חדשים' שהם צאצאים רוחניים של משה רבנו שזכותו טובה מרכב ופרשים, ולכן הם פטורים מגיוס לצבא של יהושע.

הצלחת ישיבתו של עתניאל שנקרא גם יעבץ מרומזת גם בספר דברי הימים (א ב, נה): "וּמִשְׁפַּחֹת סוֹפְרִים יִשְׁבִּי יַעֲבֵץ תְּרַעְתִּים שִׁמְעָתִים שׁוֹכְתִים הֶמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מִחֶמֶת אֲבִי בֵית רָבִב: ". וכך כתוב שם בתרגום המצוי לכתובים בתרגום חוזר לעברית: "ומשפחת רחביה בן אליעזר בן משה – תלמידי יעבץ הוא עתניאל בן קנו. יעבץ' היו מכנים אותו מפני שהקים בעצתו תרביץ (ישיבה) לתלמידים. ... 'שׁוֹכְתִים' מפני שהיו בסוכת רוח נבואה. הם 'שְׁלֵמָאִי' ('המָה הַקִּינִים' =משפחת 'הקִינִי') בני צפורה, שמתייחסים עם משפחת הלויים שבאו מצאצאי משה רבם – שזכותו טובה להם מרכב ופרשים."

התרגום מרמז שם שלפי השקפת עתניאל (=יעבץ=יהודה) יש לויים מסוג חדש. למשה היתה אשה רוחנית שנקראה גם היא 'צפורה', וצפורה הרוחנית ילדה לו גם את נשמות "הקִינִים", שהתגיירו והצטרפו לישיבה של עתניאל. והם ושאר 'הלויים החדשים' אינם צריכים להתגייס לצבאו של יהושע, מפני שגם הם 'צאצאים רוחניים' של משה רבנו שזכותו טובה יותר מרכב ופרשים.

לשיטתם, רק מי שחושב כמוהם – הם "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (האמיתיים)". ויהושע וחיליו שרוצים לכבוש את הארץ בחרב גשמית – חושבים כמו גויים, ונחשבים ל"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (הגויים)". הגויים אינם דבקים לגמרי בד' ונחשבים באופן סמלי ל'מתים', וכך הם התייחסו גם ליהושע ולחיליו, וזהו פשר הפסוקים הפותחים את ספר שופטים: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאַלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּד' לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי בְּתַחֲלָה לְהִלָּחֵם בּוֹ: וַיֹּאמֶר ד' יְהוָה יַעֲלֶה...". "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְכָתוּב הַזֶּה הֵם 'תְּלַמִּדֵי יְהוָה (=עתניאל) שֶׁהַחֲשִׁיבוּ אוֹתוֹ עַצְמָם ל"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (האמיתיים)", ואילו את יהושע הם החשיבו ל'מת'."

הם לא פנו לבניא יהושע לשאול ממנו את פי ה', אלא לאלדד ומידד שהיו בעלי השקפה דומה להשקפתם, או לבניאיים אחרים שהיו ממשיכי דרכם של אלדד ומידד. ובניאיים אלו קבלו נבואה ביסגנון אחדי שאישרה את השקפת השואלים, ובחרה ב'יהודה' (=עתניאל=יעבץ) שיהיה מנהיג הקבוצה הזו. נביאים אלו ידעו בעת שקיבלו נבואה ביסגנון אחד, שמדובר ב'נבואה בעייתית', אך הם היו רשאים להישאר בה⁷, ולא היו מוכרחים לעלות למדרגה גבוהה של נבואה ולראות שיהושע וכל אנשי צבאו שמתמשים בחרב גשמית הם אנשים 'חיים'.

הכיבוש שכבש יהודה (=עתניאל) את ירושלים

בפרשיה המלחמה ב'כנעני' שפתחה את ספר שופטים מסופר שיהודה ושמעון אחיו ניצחו את אֲדֹנֵי בְּזֵק, ומסופר: "וַיֹּאמֶר אֲדֹנֵי בְּזֵק שְׁבָעִים מְלָכִים בְּהִנּוֹת יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מְקַצְצִים הָיוּ מְלַקְטִים תַּחַת שְׁלַחְנֵי כְּאֶשֶׁר עֲשִׂיתִי כֹן שְׁלֵם לִי אֱלֹהִים וַיְבִיאוּהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמָת שָׁם: וַיִּלְחַמוּ בְנֵי יְהוָה בִּירוּשָׁלַם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וַיַּכּוּהָ לְפִי חָרֶב וְאֶת הָעִיר שָׁלְחוּ בָאֵשׁ: ...". כאמור לעיל, תרגום יונתן מרמז שמדובר בחזון נבואי של יהודה (=עתניאל) שלמד בחברותא עם שמעון אחיו, וראה ב'חזונו' כיצד באמצעות עמל תורתם הם ניצחו את "אֲדֹנֵי בְּזֵק" ואת "שְׁבָעִים מְלָכִים" שהיו כנועים תחתיו.

הכנעת "אֲדָנִי בְּזָק" ו"שְׁבָעִים מְלָכִים" היא 'מלחמת גוג ומגוג הראשונה' שהחלה כבר כשכבשו יהושע וחייליו את הארץ. לפי השקפת עתניאל, 'החשיבה הגויית' (של 'גוג' ושל 'שבעים' אומות הגויים שתחתיו) השתלטה על יהושע וחייליו והם חושבים כמו גויים, ולכן הם כובשים את ארץ ישראל באמצעות מלחמה גשמית. אולם עתניאל (=יהודה) ניצח את גוג (=אֲדָנִי בְּזָק) והכניע אותו. ועתניאל ותלמידיו כובשים את הארץ באמצעות עמל תורתם בלבד. ולאחר שהם מכניעים ב'שמים' את הכנעני, ממילא מוכנעים הכנענים שבארץ, ויהושע וחייליו נלחמים מלחמה מיותרת כנגד חיילים גויים שאמורים למות מעצמם תוך זמן קצר. ומסופר ש"בני יהודה" כבשו את 'ירושלים'. לא מדובר בירושלים של מטה, אלא ב'ירושלים של מעלה'. וכך מתברר בהמשך.

מי התרשל בגירוש היבوسی מירושלים

בהמשך ספר שופטים כתוב: "וְאֵת הַיְבוּסִי יֵשֵׁב רְשׁוּלַם לֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי בְנֵימִן וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי בְנֵימִן בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ". לפי ספר שופטים, 'בני יהודה' הצליחו לכבוש את ירושלים ולהרוג את יושביה, ואילו 'בני בנימין' התרשלו בגירוש היבوسی מירושלים. ומאידך בספר יהושע (טו, סג) יש כתוב דומה אלא הפוך: "וְאֵת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי רְשׁוּלַם לֹא יוֹכְלוּ וְיָבֹאוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְהוֹרִישׁוֹם וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ". לפי ספר יהושע, 'בני יהודה' הם אלו שהתרשלו בגירוש היבوسی. מה פשר הסתירה הזו?⁸ אמנם לפי מה שהתבאר לעיל, הפרשיות שבתחילת ספר שופטים נלקטו מתוך חזון נבואי שנכתב על ידי עתניאל. וכאן מדובר בחזון נבואי שני של עתניאל שהוא באיספקלריא יותר מאירה מהחזון הקודם, והוא רך ועדין ממנו בשני מובנים. בחזון הקודם אין מקום בכלל לגויים 'בירושלים של מעלה' ואילו כאן יש בה אזור שבו מקום לדמות שנקראת 'היבוסי'. כמו כן הדמויות מישראל שהן ניגודיות לדמות של 'יהודה', כבר לא מוגדרות כימות'. מול 'יהודה' עמדו כמה דמויות ניגודיות. באופן כללי עמדה מולו הדמות של 'קבוצת משיח בן יוסף' שדוגלת בכיבוש הארץ באמצעים גשמיים, אולם קבוצה כללית זו מכילה כמה דמויות. דמות אחת היא של יהושע בן נון ורוב ישראל ששילבו בין עמל התורה ובין אחיזה בחרב גשמית כדי לכבוש בה את הארץ, דמות זה נקראת בדברי חז"ל בשם 'משיח בן אפרים', שהיא חלק מקבוצת משיח בן יוסף. והדמות הנוספת היא דמות קיצונית בתוך 'קבוצת משיח בן יוסף' והיא דמות של מי שמתמסר כל זמנו לכיבוש הארץ וממעט מאוד בעמל התורה. דמות זו נקראת 'בנימין הצדיק', ו'בני בנימין' הם תלמידים של דמות סמלית שנקראת 'שנקראת 'בנימין הצדיק'.

"היבוסי" מוזכרים בכתוב בדרך כלל בסוף שבעת העמים אך בחזונו הנבואי השני של עתניאל הם מייצגים את 'הגויים חסידי אומות העולם', שרוצים להמשיך ולהיאחז בירושלים של מעלה. הם רוצים, שהשפע ימשיך להגיע לאומות העולם גם באמצעותם - ולא רק באמצעות בני ישראל. לפי החזון הזה (השני) של עתניאל יש ב'ירושלים של מעלה' כמה דרגות או אזורים. באזור הגבוה ביותר נמצאים רק הוא ותלמידיו (= 'בני יהודה'), ועיקר השפע יורד לעולם בזכותם. ויש אזור ממוצע ששם נמצאים רוב ישראל שמשלבים בין עמל התורה לבין עמל הצבא (= משיח בן יוסף), וחלק מועט מהשפע שיוורד לעולם בא בזכותם. ויש את האזור הנמוך ביותר, ששם נמצאים 'בני בנימין' שעמלים בענייני הצבא בלבד והם נמצאים שם סמוך ליבוסי (= חסידי אומות העולם), ורק 'מיעוט שבמיעוט' מהשפע מגיע לעולם בזכותם.

הפרשיות שבספרו של עתניאל והפרשיות שבספר יהושע נכתבו באותה העת, ויהושע ועתניאל ראו את הפרשיות שכתב כל אחד מהם עוד לפני שיצאו לצבור בתור ספר נבואה מוגמר. מצב שמזכיר את הרמ"א והרש"ל בתקופתם. יהושע חלק על השקפת עתניאל, והוא כתב בספרו (יהושע טו, סג) את מה שהוא ראה ב'איספקלריא' שלו. לפי 'חזונו' של יהושע 'בני יהודה' הם אלו שלא הצליחו לגרש מירושלים את היבוסי. הכתיב "לא יוכלו" והקרי "לא יוכלו" מגלה שלפי חזונו הם גם לא יצליחו בכך גם בעתיד. יהושע רמז ש'חסידי אומות העולם' אינם מתבטלים לגמרי בפני רצון ה', שהרי הם אינם רוצים להתגייר ולקבל עליהם עול כל תרי"ג מצוות, וגם 'בני יהודה' (=תלמידי עתניאל) אינם מתבטלים לגמרי בפני רצון ד' שרוצה שבני ישראל יכבשו את ארץ ישראל בפשטות במלחמה גשמית, ולכן 'בני יהודה' נמצאים סמוך ליבוסי' בפרבר מרוחק ונמוך בתוך 'ירושלים של מעלה'.

הסיבות להצלחת כיבוש דביר – הבית של ה'

עתניאל כתב בספרו באריכות את פרשית כיבוש העיר דביר, וספר שופטים (א, י-טו) ליקט לתוכו את סיפור כיבוש העיר דביר מתוך ספרו של עתניאל. חז"ל גילו לנו (תמורה דף טז, א) שעתניאל מרמז שהוא הצליח להשיג את סודות התורה של משה שאותן שכח יהושע, ובזכות עמלו בתורה הצליחו ישראל במלחמותיהם כנגד הכנעני והצליחו לכבוש את חברון ואת דביר. יסוד זה רמז עתניאל בכותבו (שופטים א, יא): "וַיִּשֶׁם דָּבִיר לְפָנִים קְרִיַת סֶפֶר". גם כאן, 'דביר' מסמלת את 'קדש הקדשים' שהוא ביתו של ה', ולפי החזון הזה דווקא עתניאל - בזכות עמלו בספר - כבש את 'דביר' וגרש ממנה את הכנעני. יהושע חלק על שיטת עתניאל, ולפיכך הביא יהושע בספרו את פרשיית כיבוש דביר מתוך ספרו של עתניאל, אולם בפרשיה הסמוכה לה הוסיף יהושע את ראייתו הנבואית, וכתב "וְקְרִיַת סֵנָה הִיא דְבִיר" (יהושע טו, מט). לפי יהושע שמה הקדום של דביר הוא 'קרית סנה'. הצליל סנה מזכיר את שיח הסנה שהוא שיח פשוט ודווקא שם מתגלה הקב"ה וגואל את ישראל, כאמור בילקוט שמעוני (יתרו רמז רפד): "שהרי הניח הקדוש ברוך הוא כל ההרים והגבעות והשרה שכינתו על הר סיני והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה". צד זה של ענווה ופשטות מיוחד אצל יוסף הצדיק כמרמזו בברכת משה "וַיִּרְצֹן שְׁכֵנֵי סֵנָה תְּבֹאֲתָה לְרֵאשִׁי יוֹסֵף" (דברים לג, טז). ויהושע מגלה שם שכיבוש 'דביר' הצליח בזכות בני ישראל שנהגו בפשיטות והתגייסו לצבא ונלחמו וכבשו אותה באופן גשמי. המחלקת בין יהושע ועתניאל בענין שמה הקדום של 'דביר' ובזכות מה גורש ממנה הכנעני, דומה למחלקת בינם בענין מי שלא הצליח לגרש את הגויים מ'ירושלים של מעלה'. ושורש המחלקת הזו נמצא במחלוקת שבין אלדד ומידד ובין שבעים הזקנים בענין היחס הנכון ל'תאוות הברש'.

פשר נבואת הסיום של זכריה

הרעיון שבתחילת נבואת הסיום של ספר זכריה דומה לרעיון שבנבואת גוג ומגוג, אלא שהוא מופיע בדימויים אחרים: "הֲנֵה יוֹם בָּא לְד' וְחָלַק שְׁלָלָךְ בְּקֶרְבְּךָ: וְאִסְפַּתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל רְשׁוּלַם לְמַלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר וְנִשְׁסוּ הַתְּבֵיטִים וְהַנְּשִׁימִים וַתִּשְׁכַּבְנָה וַיִּצָא חֲצֵי הָעִיר בְּגוֹלָה וַיִּתֵּר הָעָם לֹא יִפְרֹת מִן הָעִיר: ". בדומה לנבואת יחזקאל גם כאן עם ישראל עוסק בצבירת רכוש ("שְׁלָלָךְ"), ולפי השקפת אלדד ומידד 'החשיבה הגויית' השתלטה עליהם, והגויים חדרו ל'ירושלים של מעלה'. אמנם לא כולם 'נכבשו' על ידי הגויים. אלו שהחשיבה הגויית' השתלטה עליהם ורודפים אחר הרכוש וה'שללי' מתוארים כינשים' שנאנסו על ידי הגויים. כמו כן יש גם קבוצה שמתוארת בתור 'גולים' - "וַיִּצָא חֲצֵי הָעִיר בְּגוֹלָה", וזהו דימוי למי שיצא מ'ירושלים של מעלה' לאחוז בחרב גשמית' כדי להילחם בה באויבי ישראל. אולם כשם שבנבואת יחזקאל יש את 'הקבוצה הנאמנה' להשקפת אלדד ומידד שמכונה "יִשְׁבֵי עָרֵי יִשְׂרָאֵל" גם כאן קיימת הקבוצה הזו - "וַיִּתֵּר הָעָם לֹא יִפְרֹת מִן הָעִיר". אך בהמשך חל מהפך נבואה, מידד בסמוך כתוב: "וַיִּצָא ד' וְנִלְחַם בְּגוֹיִם הָהֵם פְּיֹם הַלְחָמוֹ בְּיוֹם קָרְבִי". מלחמה שהיתה כרוכה ב'יציאה' ושנמשכה יום שלם היא מלחמת יהושע בעמלק כמסופר בתורה: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הוֹשֵׁעַ בְּחֹר לֵנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הֲלָחֵם בְּעַמְלֵק, מְחַר אֲנָכִי נִצֵּב עַל רֵאשִׁי הַגְּבָעָה וּמִטָּה הַאֲלֵהֶם בְּיַדִּי... וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֵבָן וַיִּשְׁלִימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וַאֲהָרֹן וְחֹרֵר תִּמְכּוּ בְּיַדִּי מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמֹנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: וַיִּחַלֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֵק וְאֵת עַמּוֹ לְפִי חָרֵב: ". במלחמה זו הצטווה יהושע לבחור אנשים ולהילחם בחרב גשמית, כאשר חור משבט יהודה סייע למשה רבנו בתפילתו. רוב ישראל נבחרו ל'צאת' ולהילחם בחרב גשמית ולהיות מחייליו של 'משיח בן אפרים' שהוא יהושע בן נון. ואילו רק בודדים כמו חור נשארו מאחור כדי

לסייע בתפילות כמו 'משיח בן יהודה' (=עתניאל). וזכריה מנבא שכך יהיה גם בעתיד. בעתיד יפסיקו להתייחס למי שיצא להילחם בחרב גשמית כמו ליגולים, שהרי אדרבא די' יצא אליהם כדי להילחם יחד איתם - 'ויצא די' וינלחם בגוים ההם'. וההסבר למהפך מובא בכתוב שמסיים את הנבואה, ולפיו כל סיר ביהודה יהיה 'קודש' ולא יהיה 'כנעני' בבית ה', וכדלקמן

קידוש 'תאוות הבשר' – ושליחת ההשוואה ל'כנעני'

פסוק החיתום של נבואת זכריה מהווה חזרה מ'החזון' שפתח את הנבואה הזו. בתחילת הנבואה 'השקיפו' על היהודים שעוסקים בצבירת רכוש ('שָׁלְלָהּ'), כאילו הם 'נשים' שנאנסו על ידי 'גוים' שחדרו לבית של די' (ירושלים). וכמו כן 'השקיפו' על היהודים שיצאו מבית המדרש ואוחזים בחרב גשמית ונלחמים באויבי ישראל כאילו הם 'גולים מירושלים של מעלה'. לעומת זאת כאשר זכריה חותם את נבואתו ואומר - 'וְהָיָה כָּל סִיר בְּיְרוּשָׁלַם וּבִיהוּדָה קֹדֶשׁ לַד' צְבָאוֹת וַיָּבֵאוּ כָּל הַזְּבָחִים וְלָקְחוּ מִמֶּה וּבְשָׁלוֹ בָּהֶם' - כוונתו שבשלב הסיום שבגאולה יבינו כולם שעם ישראל צריך להשתמש בתאוות הגוים להיאחז בארץ ישראל. ולכן לעתיד לבוא יתייחסו כולם לתאוות אכילת בשר חולין (בשר רגיל) ולתאוות השגת 'שָׁלְלָהּ' (=עושר) - בתור תאוות קדושה, משום שהיא מפתחת את העולם והיא עוזרת לבני ישראל להתיישב בארצם. באותה העת יבינו כולם שההנהגה המתאימה לרוב ישראל היא גם לשלב בין עמל התורה לבין האחיזה בחרב גשמית, ושדי' יוצא' ונמצא יחד עם אלו שיצאו לאחוז בחרב גשמית. באותה העת קבוצת 'משיח בן יהודה' (=עתניאל) תכבד את קבוצת 'משיח בן אפרים' והיא תעיד עליה שהיא נמצאת בבית די' לבדה, והיא לא תאמר עוד שהיא נמצאת שם יחד עם 'הכנעני'.

¹ והמהרש"א (פסחים דף נא, א) כבר הקשה זאת, וראו שם במה שנדחק.
² במדבר לב, לח; דברי הימים א ה, ח. הבנה זו עולה גם מתרגום יונתן בכמה מקומות (במדבר לב, ג; לב, לח; לג, מז); וכן כתב אבן עזרא.
³ שבת ראובן היה מרובה משבט גד כמבואר במנין השבטים שבפרשת פנחס (במדבר לב); והוא אף היה חשוב ממנו - והדגל המשותף של שניהם היה נקרא 'דגל מחנה ראובן'. אולם במשאל ומתן ששני השבטים האלו ניהלו כדי לנחול בצד המזרחי, הכתוב מקדים תמיד את בני גד לבני ראובן. הסיבה לכך היא מפני שבני גד היו אלו שעוררו את בני ראובן לנחול עימם בצד המזרחי.
⁴ רבי שמלאי במסכת סוטה (דף יד, א) בבאור כתוב נוסף בנבואה הזו; וזהו (רעיא מהימנא ג, נשא דף קכה ב; כי תצא דף רפב א).
⁵ וז"ל פרי צדיק (פרשת שמני, ט): 'אייתא בגמרא (שבת דף קיח, א): "כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח, ומדינה של גהינם ומלחמות גוג ומגוג. ולהבין זה איך שייך בכל פרט נפש להיות ניצול מחבלו של משיח ומלחמת גוג ומגוג שיהיה רק באותו הדור בלבד? ויותר פלא דבעל המימרא היה בר קפרא שהיה בימי רבי. ובסנהדרין (דף צז, ב) אמרו ז"ל שקודם לשמונים וחמשה יובלות לא יבא משיח, ולפי חשבון הזה היה דורם כמאתיים שנה קודם זמן ביאת המשיח, ואיך אמרו על דורם ניצול מחבלו של משיח על כל פרט נפש? אך הענין הוא על דרך שאמרו ז"ל (שם צב, א) כל מי שיש בו דיעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו, דהיינו שכל נפש מישראל יש בכוחו לבנות המקדש בפנימיות עם מדת ימיו הגם שבפועל הוא המניעה מהכלל, עם כל זאת ברוחניות יש מציאות בנין בית המקדש בכל נפשות ישראל בפרט, וממילא גם התיקונים מחבלו של משיח ומלחמות גוג ומגוג ישנם גם כן ברוחניות בכל פרט נפש".
⁶ "ויתרבי ית פירא וית בסיסיה ויתקדש ויתיה מטויל יהושע משומשןך רבא דסנהדרין דעמיה (יש גרסה "דעמיה") דעל דודי עתידא ארעא דישראל לאיתפלגא וימשיחא בר אפרים דנפיק מיניה דעל דודי עתידין בית ישראל למנצחא לגוג וליסיעתיה בסוף יומיא": (תרגום יונתן שם).
⁷ כשם שהנביא מיכיהו בן ימלה הרשה לעצמו להישאר מתחילה ברמת הנבואה 'בסגנון אחדי' למרות שידוע היה שזו נבואה בעייתית. ורק אחרי שהשיעו אותו לומר "רק אמת" הוא התאמץ להגיע לרמת נבואה גבוהה ואז אמר את האמת לאמתה (וראו מלכים א כב, א-כג).
⁸ תרוץ שהיו שני מקומות שונים וסמוכים בשם 'ירושלים' הוא תרוץ חלקי שמותיר קושי. שהרי לפי ספר שופטים כיבוש ירושלים על ידי 'בני יהודה' נעשה לאחר מות יהושע, ונמצא שבחיי יהושע התרשלו גם 'בני בנימין' וגם 'בני יהודה' בכיבוש ירושלים, ואם כן מדוע ספר יהושע מאשים דווקא את 'בני יהודה' בהתרשלות בכיבוש ירושלים?

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Buenos Aires, Argentina

בואנוס איירס, ארגנטינה
סיון, תשנ"א

קניית בגדים חדשים במכירת סוף-העונה בימי בין המצרים

שאלה

מקובל בעולם שהחנויות עורכות מכירת סוף-עונה בהנחות גדולות לפעמים עד 50% מן המחיר. בדרום אמריקה חלה מכירה זו בדרך כלל בזמן בימי בין המצרים. שאלתי: האם מותר אז לקנות בגדים, נעליים ודברים אחרים? האם יש בענין זה הבדל בין שלושת השבועות, לתשעת הימים או לשבוע שחל בו ט' באב? האם מותר לקנות, האם גם מותר לחדש את הדבר או יש להמתין עד לאחר תשעה באב?

תשובה

א. בתלמוד לא מצינו דינים מיוחדים לימים שבין י"ז בתמוז לר"ח אב. אמנם יש נוהגים בימי בין המצרים שלא ללבוש בגד חדש כל שאלו היה לובשו בשאר ימות השנה, היה צריך לברך שהחיינו; ובטעם הדבר אמרו: איך נברך "שהחיינו... לזמן הזה" והזמן הינו זמן של פורענות וצער לכלל ישראל¹, ולכן טוב להיזהר בדבר²; וכשיש צורך, יש להדרר ללבוש הבגד החדש בשבתות שבתוך ימי בין המצרים, ויברך עליו שהחיינו³. ואולם לאחר ר"ח אב, שאז ממעטים בשמחה, אין ללבוש בגדים חדשים אף

בשבת⁴; ולמנהג הספרדים (הנוהגים כדעת מרן המחבר להחמיר בלבישת בגדים נקיים רק בשבוע שחל בו ט' באב⁵) מותר אף בשבת שלאחר ר"ח אב.

ב. בגדים חדשים שאינם חשובים, כמו גרביים או נעליים, שבלאו הכי אין מברכים עליהם שהחינו, מותר ללבושם מייז בתמוז עד ר"ח אב⁶ (ולדעת מרן המחבר מותר גם כאן עד שבוע שחל בו ט' באב).

ג. מר"ח אב עד לאחר ט' באב אסור לקנות בגדים או כל דבר חדש הגורם שמחה לרוכש⁷, אפילו אם מפסידים בכך את ההנחות של מכירות סוף-העונה⁸, ואולם כשההפסד גדול במיוחד, ניתן לרכוש, ומן הראוי שיעשה על-ידי גוי⁹.

¹ "ספר החסידים" (סי' תתמ); והטעם מובא במהרי"ל הל' ט' באב וב"משנה ברורה" (סי' תקנא ס"ק צח).

² שו"ע (אורח חיים סי' תקנא יז) "משנה ברורה" ס"ק צט "וממילא לא יאכל הפרי (החדש) ולא ילבש הבגד (החדש)".

³ אמנם קיימת מחלוקת בפוסקים, אם מברכים שהחינו בשבתות שבבין המצרים, ובשעת הצורך פשוט שיש להקל; וע"ע "משנה ברורה" (שם ס"ק צח) המביא ב"שער הציון" (ס"ק צט) דעת המקילים רבים ומכריע לקולא, ועיין בספר "ילקוט יוסף" (ח"ג עמ' תריז).

⁴ פסק ה"משנה ברורה" (שם ס"ק מה) על-פי המובא ברמ"א (שם ס"ק תקנא, ו): "וכלים חדשים בין לבנים וכו' אסור ללבוש מר"ח".
⁵ שו"ע (אורח חיים שם סעיף ג).

⁶ "משנה ברורה": (שם ס"ק מה).

⁷ שו"ע (אורח חיים סי' תקנא, ז) "יש אומרים שאסור לתקן בגדים חדשים ומנעלים חדשים בשבת זה, ויש להחמיר בזה מראש חודש. והוסיף הרמ"א "והוא הדין דאסור לקנות". וב"משנה ברורה" (ס"ק מט) כתב שאסור אפילו כאשר דעתו שלא ללבושם עד אחר תשעה באב.

לענין שהחינו בשעת קניה או בשעת לבישה עיין שו"ע (אורח חיים סי' רכג, ד) ובאחרונים "מאמר מרדכי" (סי' רכג סק"ה) הו"ד ב"כף החיים" (שם ס"ק ל) ו"בן איש חי" (פרשת ראה אות א), שמנהג העולם לברך ברכת הזמן דווקא בשעת לבישת הבגדים ולא בשעת קנין. לענין שהחינו על חפצים חדשים, עיין "מגן אברהם" (סי' רכג ס"ה), דאפשר שמנהג העולם שלא לברך שהחינו כלל מבוסס על מה שכתבו בתוס' סוכה (מו ע"א ד"ה העושה סוכה לעצמו מברך שהחינו), שאין מברכים, כיון שאינו בא מזמן לזמן.

⁸ אמנם בשו"ע (אורח חיים סי' תקנא, יז) מובא "וכן פרי שלא ימצא לאחר ט' באב, מותר לברך ולאכול בין המצרים". ועיין ב"ביאור הגר"א" על אתר, שכתב מקור לדין "כמו שכתב בירושלמי, עתיד ליתן את הדין וכו'"; ונראה שדווקא במקרה זה- כשאדם המונע את עצמו מלאכול עתה, יפסיד לגמרי את אמירת שהחינו על פרי זה- הקלו. אבל בנדון דידן שאפשר לרכוש את הבגדים והחפצים לאחר מכן (אמנם במחיר גבוה יותר), לא.

⁹ מרן הגר"ש ישראל, במקרה של הפסד אין זה עניין של שמחה אלא מניעת הפסד, אבל מן הראוי לרכוש על-ידי גוי.

אמנם יש דעות, הובאו ב"משנה ברורה" (שם ס"ק יא) שכל האיסור הוא במשא ומתן של שמחה בלבד, אבל להלכה הוא פוסק שיש למעט בכל משא ומתן, ורק ביריד ששם הוא מוצא בזול, יש להתיר, מטעם פגיעה בפרנסה. ולגבי מי שפרנסתו דחוקה, יש להקל.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

[ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org](mailto:info@eretzhemdah.org)

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:		החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפוריה	
שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה
רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	עודד בן חיה	חוה רָאנְלָה בת פִּיילָא
שלמה בן שולמית	ר' יצחק בן בריינדל גיטה	מינדה לאה בת ליפשה	רבקה בת שרה בלה
	שלמה בן ביילא	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	יצחק בן רינה